

Mat eiser Sprooch ënnerwee

Wien sech fir ‚eis‘ Geschicht intresséiert, dee kënn net dolaanscht, emol iwver dat ze kucken an nozedenken, wat – op d'mannst an de leschten dausend Joer – hei rondrëm ‚lass‘ war. Lëtzebuerg ass ganz sécher net den Zentrum (vergiessst dee ‚Mëttelpunkt‘!) vun deem historesche Karrussel, ower mir leien op enger **Kräizung, déi sproochlech bestëmt méi ‚multikulti‘ ass, wéi z. B. d'Situatioun vu Grenoble oder Duisburg.** Hei bei äis krute souzesoen zwou Kulturen sech ze ‚paken‘. Bis haut sinn déi Spuren net ze iwversinn; sproochlech ganz bestëmt. Enger Onmass vun Ausdréck a Strukturelementer am Lëtzebuergesche kann een de franséischen Afloss net ofstreiden. Leider ass dat bis elo nach knapps oder guer net systematesch ënnersicht ginn, obschonn et ganz kloer e bedeitend Stéck vun der ‚Lëtzeburgistik‘ op eiser Uni.lu misst sinn! Ower, majo, nedir ...

vum Lex Roth

André Faber

Den ‚Thiois (Däitsch)‘ an de ‚François‘ fanne sech ganz fréi – als Schoulsproochen! – am Lëtzebuergeschen erëm, an dat bis haut! **Am 10. Joerhonnert hu mir ewell däitlech Spuren** dovun, dat hei Däitsch a Franséisch a Schoulen eng Roll gespillt hunn. Och eis Art a Weis an eis Identitéit si mat kenger anerer hei an der Géigend ze verwieselen. Lëtzebuerg ass a Westeuropa e ‚melting-pot‘ wéi et soss kee gëtt, an zwar op ville Gebitter, ugefaang bei deer (gesonder) Mëschung vum Mënscheschlag, iwver d'Liewensart a -weis ... bis natierlech an eis Sprooch eran. **Jiddereen, deen net ‚vun hei/heirëmer‘ ass, rëselt verwonnert de Kapp,** wann en d'Wort, d'Tageblatt oder de Journal zerguttst kuckt. Geet hien an en ‚normalen‘, also net spezialiséierte Bicherbuttek, da gëtt e bal dronkeg vun deem klunge Bicher-Sproochbabel: Ganz normal leien a stinn do Publikatiounen an op d'mannst 4 Sproochen! Am FNAC zum Beispill net.

Wat ass dann elo **de Fong vun eiser Sprooch-Situatioun?** Ganz sécher déi Sprooch, déi weder däitsch nach franséisch ass, ower däitlech eng germanesch, mat engem ganz zolitten Ausdréck- a Sazbau-Aschlag an d'Franséisch/Romanesch. Iwwregens huet dofir och knapps een et méi liicht wéi e Lëtzeburger mat enger Mëttelausbildung, fir eng Weltsprooch ze léieren, déi weder ouni hiert Germanesch nach ouni hiert Franséisch esou existéiere kënn, wéi mir se kennen: d'Englescht! Firwat? Et huet emol een dat ganz ‚digeleg‘ esou ausgedréckt: Ouni d'Däitscht missten d'Engländer just grommelen ... an ouni d'Franséisch kënnen si just billen. Mir net ☺

Aus deene klengen Iwwerleeunge versteet sech däitlech, dat hei **kee géint eng vun deene Sproocher soll sinn, mat deenen d'Lëtzebuergesch ‚Famill‘ ass** ... just datt och an dësem Fall ZEVILL an NET GENUCH déi falsch Moosse sinn. Bei deem ‚Zevill‘ muss een ower aus ganz verständleche Grënn éischer op d'Däitscht wéi op d'Franséisch weisen. Éierlech gesot: D'Däitscht huet vis-à-vis vum Lëtzebuergeschen haut eng Roll, déi eiser Sprooch un d'Liewegt geet, an zwar duerch déi Zort vun Tsunami, deen sech elektronesch a ‚elektro-pressemeisseg‘ hei erandrëckt. Déi zimlech katastrofal Situatioun ass an der Mëtt vun de 50er Joeren opkomm, an zwar paralell mam Ufank a vrun allem mam Ausbau vun dem ‚Fernseh‘ ... ob mir dat wëllen zouginn oder net! Huet dach emol ären TV-Programm an zielt déi däitschsproocheg TV-Statiounen; eng Hellewull! An déi franséisch? Jo, deer gëtt et och maandelweis, ower, éierlech, watfir eng kuckt dir am dacksten? Also!

Gutt verstan: Eis Sprooch ass nun emol, wéi d'Hollännescht an anerer, eng **germanesch; dofir rëscht en däitschen Ausdréck méi liicht era wéi e franséischen.** Huet nëmme d'Betounung vun deer éischer resp. deer leschter Silb vun de Wieder: Déi läit an eiser Sprooch, grad ewéi am Däitschen, op deer éischer Silb ... esouguer wa mir e franséisch Wuert gebrauchen, z. B. TROttOIR an net ‚trottOIR‘; BALcon, net ‚balCON‘ asw. Dat gëtt eiser Sprooch natierlech och **hiren eegenen Takt an hir Melodie, ‚Schaukelmelodie‘,** wéi de Fernand Hoffmann et genannt huet. Mat dem ‚Diebele‘ vu Vokale kritt d'Lëtzebuergesch eng ‚Musek‘, déi et esou am Däitschen och glat net gëtt; do hu mir zwar Duebellauter (Diphthongen) wéi *au / ei / eu* ... ower keen *éi/ou/äi/ue/ie*, bei deenen der e sëllegen am Sproochkurs kniet an d'Zong kréien, apaart déi franséischsproocheg Leit; dir laacht iech kromm, wann si iech **‚fuer iewer séier mat deer Kou duer‘** sollen nosoen. Et ass ower knapps méi schwéier, wéi wa mir äis am Engleschen, och am Spueneschen, d'Zongespëtz mussen forcéieren, fir z. B. en ‚C‘ oder en ‚TH‘ wéi een, dee sech ‚stéisst‘, oder wa mir de ‚Schleek‘ mussen dréinen a kéieren oder krängele fir en ‚r‘ ze schwätzen (eng Gromper an de Mond huelen ☺); wa mir äis fir d'Franséisch wéi mam Schnapp an der Schniffchen un hir Nues-Lauter/Nasale mussen gewinnen (un bon vin blanc). Et gëtt deer Beispiller Dëppe voll, ower: Gelungenerweis fanne mir dat alles zimlech ‚normal‘ ... dat ass och gutt esou! An déi ‚aner‘?

Wéi d'Frisée nach gekrauselt war ...

Dëslescht, op engem sympathesche Kommiounsiessen, guff et e Mäifelchen, deen haut zimlech am Moud ass: en Teller mat dees guddem Waassergedéiesch, dat d'éischt gekacht an dann an eng Zalot geluecht gëtt ... déi och zënter en etleche Joeren eng Moudesaach ass, Rucola/Roquette/Rauke ... Dat ass jo, dem Glach an der Mailchen no, näischt anescht wéi eis gutt (duerchgezillt) al *Bettseechesch*.

Natierlech koum bei deer genësseger Geleeënheet och d'Gespréich drop, **wéi déi batterzeg Moudenzalot da vläicht nach op Lëtzebuergesch giff heeschen.** Hätt dir et gewosst? Déi huet ower nach op d'mannst 4 Nimm an eiser Sprooch, d'éischt mol ‚Kettestackszalot‘ (well sech aus de Stille mat deer wäisser ‚Hexemëllech‘ vun der ‚Pissblumm‘ esou schéi Kette knëppe gelooss hunn). D'Kanéngercher waren, firwat och ëmmer, wéi dës Däiwels op dee Maufel aus ... mä, haalt iech un: mir hunn (zu Wolz) ni vu ‚Bettseechesch‘ geschwat, och net vu Kettestäck, och net vu *Wisenzalot* ... déi huet bei äis ‚Schockereien‘, och nach ‚Schickriszalot‘ geheescht. Déi si mir ‚stieche‘ gaang, fir den ‚Néngercher‘ ze ginn an deenen nozekucken, wann se dru geknabbelt hunn ... net ‚geknabbert‘. Sou Spillercher waren am Fong eisen ‚Nintendo‘, eis ‚Playstation‘; gelangweilt guff sech net; méi bëlleg a gesond war et och nach, ‚stresseg‘ scho guer net ☺ an dat hei ass e Beispill dofir, dat **eis Sprooch ower net esou aarm ass/war, wéi mir sproocharm** sinn.

Oranje boven?

Dann hunn d'Hollänner jo elo en neie Kinnek ... a **mir hätten en neie Grand-Duc ... wann et den Nassauer Familjekontrakt vu 1783 net gi wier,** deen ‚äis‘ no dräi Wëllemen 1890 den Nassau-Weilburger Adolphe ginn huet, den Ururgrousspapp vum Groussherzog Henri. Eisen hollännesche Frënn an hirem Willem-Alexander wënsche mir natierlech dat Allerbescht. Haut besteet de Risiko net méi, dat ee wéi säin Ur-Bopa, den éischte Wëllem, aus sengem (perséinleche!) Këppche Lëtzebuerg eng 18. Provënz vun den Nederlande mécht; et kann och kee Willem III. äis (wéi 1867) un e Fransous mat Bockbaart verkafen, well kee boren Dalles méi fir säi méi wéi ‚lëschtég‘ Liewen an der Keess war (eelef Kanner ‚bausst der Clôture‘!) ... wat Geschichten ... déi ower e wichtegen Deel vun eiser Geschicht sinn, esouguer vun deer europäescher! Nach haut. D'Wilhelmina, d'Juliana, d'Beatrix ... Stuele vu Fraen!

Op eis Sprooch gemooss, ass et net oninteressant, drun ze denken, dat **dat Nidderlännescht hei zu Lëtzebuerg vun 1815 un och Schoulfach** war, an eréischt de Wëllem II. (Knuedler) deer Behandlung vun sengem ‚Grothertogdom‘ Lëtzebuerg wéi eng 18. Provënz vun Holland ‚opgehollé‘ huet. Hei kënn engem och de Gedanken, dat **den Ufank vun eiser geschriwwener Sprooch grad an deem Klatzkapp vu La Haye seng Zäit fällt,** apaart dem Tunn Meyer säin éischt Wierk(chen). Den Dicks, de Lentz, den Diederhoven, de Gangler, de Rodange haten deen Oranje-Gedanke bestëmt iergendwéi och hannert der Kopp a soss enzwousch, an iwverhaapt: Eis Sprooch huet de Lëtzeburger gehollé, sech hirer bewosst ze ginn ... an ze bleiwen.

Scho bal eng ‚Turlatän‘!

Huelt emol **deer europawäit verdeelte Kleederbutteker een, a gitt a verschiddene Länner akafen.** D'Wuer ass jo dann iergendwéi déiselwecht, mä: Frot se op Däitsch zu Nanzeg, op Franséisch zu Köln, op Italiénesch zu London asw. Geet dat? Nixdegibbi! Dat muss een ‚eise‘ Grenzgänger/Frontalieren och emol heiansdo héiflech wäismaachen ... net dohinner bäissen!

Firwat mengt dir, dat esou sëllege Lëtzeburger ë.a. op Tréier akafe ginn, ower knapps Fransouse bei d'Porta Nigra? Mä déi eng hunn et hei schwéier mat hirem Franséischen, an d'Fransouse fannen sech net am Däitschen erëm. **Hei bei äis geet dat alles ... just vill ze dacks net op Lëtzebuergesch.** Dat ass nun emol e Problem, deen ee muss upake wéi eng waarm Gromper ... political correctness; ganz dacks vu Leit dorëmmer geblosen ... déi selwer keng hunn/haten. An der Rei, gutt, mä mat deer Korrektheet kënnen vill Leit sech op e sëllege Plazen näischt kafen; an eise Spideeler an allgemeng um Gesondheetsplang ass et esouguer däitlech eng Katastroph!

Vill auslännesch Beschäftegter ginn sech éierlech a gutt Méi, mam Lëtzebuergeschen eens ze ginn, ower do spillen – nieft éierbare(!) Sproochkursen – eng ganz Partie Elementer mat eran: Patronat, Émfeld, guddé Wëll, ‚Käppchen‘ ... Verständnegkeet op zwou Säiten an eng ferm getässelt Portioun Gedold. ‚Si‘ sinn net all dselwecht ... mir jo och net.

Wie ‚spillt‘ mat?

Dann iwversetzt emol: dee gëtt sech fir d'Baschten net – dee Furri ass Sénges – hien hat den Neelchen an e fatzege Krämpchen am Décke vum Been – de Mich ass nawell e Wibbelegen – déi Noperen haten et déck openee sätzen – de Jang huet dem Rob säin ale Vëlo verklappt, dee klappt ower keen domat – d'Josette huet dem Claudine alles geklaapt – ech hu léiwer Kaffiskichelcher wéi Zoossiss-Bréidercher – zënter wéini wëllt de Jos dem Jemp ës dann; déi waren dach esou gutt mateneen – bei de Wahle krut eis Partei de Wibbeler – mir si Famill mat Schéiesch – dat do ass Ménges näischt – hal op mat deem Gebierels – dat Gejälz geet mir ferm op d'Strëmp – mueres hunn ech gär en Zapp-Ee – d'Milli gesäit aus wéi e gezapptent Hong – déi Toperten hunn de Plafang verschampeléiert.

Zufrecks dichten?

Fir déi allermeescht Leit heescht ‚dichten‘ eppes, dat ‚reimt‘. Do ass net alles falsch drun, mä déi Reimerei geet nun emol net duer. A vill ze dacks ‚berappt‘ de Saz(bau) d'Suerg fir de Reim. De Frënd Pol Pütz huet dat op eng genësseg Manéier esou formuléiert: **Du reims a wann s de frecks!** Wat hien domat soe wollt: Dacks verwässert dee Furri fir de Reim dat, wat soll gesot ginn (*Dir huet jo all de Jengi kannt, hie war bekannt am ganze Land*). Méi kriddeleg gëtt et nach, wann d'Sätz ‚verdruddelt‘ ginn, bis datt et an eng Zeil an op e Reim, vläicht och an den ‚Takt‘ passt: Hei schwätzt de Kenner vun ‚Inversioun‘, dat heescht e Verdréine vun engem normal geschwate Saz (*wéi mir si gaang an d'Stad* = wéi mir an d'Stad gaang sinn). Op dës Manéier liest een dacks déi gelungenst ‚Gedichter‘ bei enger guttgemengter, léiwer Annonce ... mä leider och bei ‚Dichter‘, déi et z. B. an Zeitungen ‚net kënnen loossen‘: Do reimt et op de Mordjess, a matzen am Walzertakt kënn do Tango. Majo, an?

Den Dicks huet ewell an der Zäit dem Michel Lentz gesot, hie soll **d'Wierder do stoe loossen, wuer d'Leit se dinn, d. h. wéi an engem normal geschwate Saz!** Beim Lentz fanne mir dees Gedruidels kéipweis, am Dicks senge Lidder ass et bis op e puer rar kéieren exemplaesch (schéi Fiedere schéi Vulle man ...); de Rodange erwëscht een net mat Verdréinungen. Wien sech wëllt **e ‚Middel‘ fir den ‚techneschen Deel vu strukturéierte Gedichter‘** huelen, dee ka ganz vill beim Marcel Reuland, dem Tit Schroeder, dem Jos Keup, dem Pier Kremer oder dem Pol Pütz léieren ... wann dat him net ze ‚domm‘ ass. Mä et ka kee soen, am Lëtzebuergesche giff et keng zerguttst Beispiller!